

Патийчук Виктор. Особенности развития религиозно-паломнического туризма в Волынской области. Исследованы особенности развития и функционирования религиозно-паломнического туризма на территории Волынской области. Описаны основные сакрально-паломнические объекты Волыни. Выделены основные паломнические ареалы на территории края. Акцентировано внимание на особенностях культурно-исторического развития главных сакральных объектов Волыни. Раскрыта паломническая специализация основных религиозно-паломнических центров исследуемой территории. Определены главные проблемы и перспективы развития паломничества на территории Волынской области.

Ключевые слова: паломничество, паломнический центр, паломнический ареал, Волынская область.

Patiychuk Victor. Features of Religious and Pilgrimage Tourism in Volyn Region. The features and functioning of religious and pilgrimage tourism in the Volyn region are researched. The main sacred pilgrimage objects of Volyn are described and the main pilgrimage areas are marked out. The attention is focused on characteristics of cultural and historical development of main sacred objects of Volyn. Pilgrimage specialization of major religious pilgrimage centres of the region is exposed. The basic problems and prospects of pilgrimage development in the Volyn region are considered.

Key words: pilgrimage, pilgrimage centre, pilgrimage area, Volyn region.

Стаття надійшла до редколегії
23.09.2016 р.

УДК 911.3

Перегуда Юлія

Формування середнього класу в контексті соціально-економічних процесів (на прикладі Житомирської області)

У сучасних умовах зростає необхідність визначення передумов для формування середнього класу та розробки ефективної регіональної політики. Мета статті – дослідження основ для формування середнього класу в контексті соціально-економічних процесів у Житомирській області. Дослідження середнього класу з позицій суспільної географії як просторово-зумовленого явища потребує формулювання методологічних положень. Констатовано, що основи для формування середнього класу закладаються під час розробки програм на державному та регіональному рівні щодо створення сприятливих умов для населення в регіоні.

Ключові слова: середній клас, регіональний аналіз, соціально-економічна нерівність, регіональна політика.

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність цього дослідження полягає в тому, що соціально-економічні процеси, які відбуваються в регіонах та мають прямий вплив на формування середнього класу на певній території. Виокремлення, конкретизація й характеристика цих процесів на прикладі Житомирської області сприятимуть висвітленню територіальних особливостей у міських поселеннях та в сільській місцевості й спрямовані на конкретизацію та забезпечення розв'язання низки проблем на регіональному рівні, а також розробку механізмів реалізації запропонованих способів розв'язання окреслених проблем. Запропонований підхід сприятиме розвитку регіональної політики щодо соціально-економічного розвитку території як основи для формування середнього класу.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання розкриття передумов для формування середнього класу в контексті соціально-економічних процесів не знайшло свого повноцінного відображення в комплексних дослідженнях, які б розкривали загальнотеоретичні й практичні проблеми на рівні територіальних одиниць. Наведене вище зумовлює актуальність цього дослідження з позицію суспільної географії. Теоретичну основу дослідження становили праці науковців М. Барановського, Т. Богомоллової, І. Думової, Е. Лібанової, К. Мезенцева, Н. Мезенцевої, І. Мельник, О. Топчієва, М. Фашевського, О. Хомри, О. Шаблія, О. Черкашиної, Л. Черенко, М. Чеглазова, Л. Шепотько, В. Юрчишин, К. Якуба та ін. Усе ж у більшості праць проблематику формування середнього класу

розглянуто побіжно, а тому недостатньо вивченим залишається висвітлення передумов для розвитку середнього класу в межах території області. Вищевикладене зумовлює потребу здійснення на підставі аналізу наукових напрацювань розкриття змісту й специфіки формування середнього класу в Житомирській області.

Формулювання мети й завдань статті. Мета роботи – дослідження основ для формування середнього класу в контексті соціально-економічних процесів (на матеріалах Житомирської області). Завдання, які сприяють досягненню цієї мети, – це характеристика показників чисельності наявного населення та зайнятості в міських поселеннях і сільській місцевості; виявлення проблемних питань щодо формування середнього класу в регіоні, орієнтирів у формуванні середнього класу в умовах сучасного розвитку.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Питання середнього класу під час реформаційних змін, які відбуваються на теренах нашої країни, важливо аналізувати в межах територіальних одиниць, щоб мати змогу досягти ефективних результатів у процесі розробки регіональної політики. Необхідна складова частина для суспільного розвитку України – це зміцнення засад правової, демократичної, соціальної держави й громадянського суспільства. Отже, потрібно почати з дослідження демографічного компонента формування середнього класу в регіоні, що зумовлений обґрунтуванням соціально-економічних факторів, які можуть впливати на відтворення робочої сили й, відповідно, на середній клас у подальшому. Саме від якісних характеристик робочої сили залежить утворення структури зайнятості населення на певній території.

Для оцінювання середнього класу в регіональному розрізі проаналізовано низку критеріїв, що репрезентують головні сфери життєдіяльності суспільства, у яких відбуваються процеси формування та розвитку середнього класу в Житомирській області. В узагальненому вигляді соціально-економічними процесами, що впливають на формування середнього класу, у межах дослідження схарактеризовано зайнятість населення за видами економічної діяльності та місцем проживання й динаміку середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності у 2012 та 2015 рр., порівняно з чисельністю населення в міських поселеннях і сільській місцевості Житомирської області.

Регіони мають різний рівень соціально-економічного розвитку. Рівень життя населення зумовлюється різним географічним положенням, природно-кліматичними умовами, демографічною ситуацією, історією розвитку та ін. [1, с. 38]. Отже, суспільно-географічне дослідження спрямоване на виявлення відмінностей у межах територіальної одиниці. Зважаючи на це, можемо проаналізувати демографічний складник Житомирської області. (табл. 1).

Регіональне соціально-економічне середовище Житомирської області відрізняється специфічними ознаками, а саме: динаміка наявного населення та його чисельності, що характеризується зменшенням, починаючи від 1991 р., і на початок 2016 р. становить лише 1247,5 тис. осіб. Причому сільське населення скоротилося на 4,7 %, у той час як міське за аналогічний досліджуваний період зросло на 4,7 %. Якщо взяти за основу 2015 та 2016 рр., то можна помітити: чисельність населення скоротилася на 8,5 тис. осіб, у той час як міське населення з 737,7 у 2015 р. зменшилося до 733,6 на початок 2016 р., а сільське населення за аналогічний період також зазнало змін – із 518,3 тис. осіб до 513,9 тис.

Таблиця 1

Чисельність наявного населення Житомирської області*

Рік	Чисельність наявного населення, тис. осіб.	У тому числі			
		міське	%	сільське	%
1	2	3	4	5	6
1991	1510,7	817,8	54,1	692,9	45,9
1996	1478,5	821,2	55,5	657,3	44,1
2002	1389,5	775,4	55,8	614,1	44,2
2006	1330,1	755,2	56,8	574,9	43,2
2011	1279,0	741,2	58,0	537,8	42,0

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6
2013	1268,9	740,7	58,4	528,2	41,6
2014	1262,5	739,7	58,6	522,8	41,4
2015	1256,0	737,7	58,7	518,3	41,3
2016	1247,5	733,6	58,8	513,9	41,2

* Складено за: [2].

Регіони мають різний рівень соціально-економічного розвитку й, відповідно, рівень життя населення зумовлюється різним географічним положенням, природно-кліматичними умовами, демографічною ситуацією, історією розвитку та ін. [1, с. 38]. Як зазначає, О. Є. Цісецький, та чисельність населення визначає глибину й широту суспільного поділу праці, стан національного й регіонального ринку праці, а часто – і їх кон'юнктуру. Зі зниженням приросту чисельності населення зменшується приплив молоді в різні галузі економіки, гальмуються позитивні зрушення в якійсій структурі робочої сили, знижується як територіальна, так і професійна їх мобільність [8, с. 65]. Із цього твердження варто зробити висновок, що, по-перше, чисельності населення та його задіяння в різних галузях економіки є основою економічного розвитку регіону, а, по-друге, населення працездатного віку є основною продуктивною силою розвитку суспільства загалом і середнього класу зокрема. Комплексне дослідження соціально-економічного складника на формування середнього класу на території Житомирської області відіграє вагомий роль під час висвітлення проблем на ринку праці та є основою для розроблення регіональної політики.

У дослідженні чисельності населення й проведенні ґрунтового аналізу процесів соціально-демографічного характеру в Житомирській області доцільно представити структуру населення Житомирської області за місцем проживання у 2015 р. (табл. 2).

Таблиця 2

Населення Житомирської області за місцем проживання у 2015 р.*

Населення	Житомирська область	
	міські поселення, тис. осіб	сільська місцевість, тис. осіб
Економічно активне населення	345,9	225,3
Зайняті	304,4	202,2
Безробітні	41,5	23,1
Економічно неактивне населення	209,0	133,1

* Складено за: [2].

Виходячи з аналізу даних, можна констатувати, що економічна основа економічно активного населення Житомирської області зосереджена саме в містах, оскільки в сільській місцевості зазвичай діяльність спрямована на ведення сільського господарства, тому відбувається нерівномірний розподіл за представленими показниками й більшою мірою можна простежити залежність від розвитку міського чинника. Показник зайнятого населення в містах складає 304,4, а в сільській місцевості – 202,2, що окреслює значні диспропорції в межах району. Тому стабілізація показників чи зменшення значних відмінностей між населенням, що проживає на території, яка є сільським поселенням, порівняно з містом, дасть змогу окреслити найбільш оптимальне середовище для формування середнього класу.

Тенденції в структурі зайнятості населення – це вагома рушійна сила демографічної функції, що уможливує оцінювання передумов для формування середнього класу. Динаміка розвитку процесів демографічного характеру й зайнятості населення тісно пов'язані між собою. Тобто розвиток економіки, зайнятість населення впливають на перебіг демографічних процесів, у той час економічні, соціальні, демографічні, культурні та інші чинники по-різному впливають на рівень народжуваності та смертності, що визначає значну диференціацію демографічних особливостей у міській і сільській місцевості, у різних регіонах [8, с. 62]. Простежено динаміку спадання основних показників за видами економічної зайнятості населення (рис. 1).

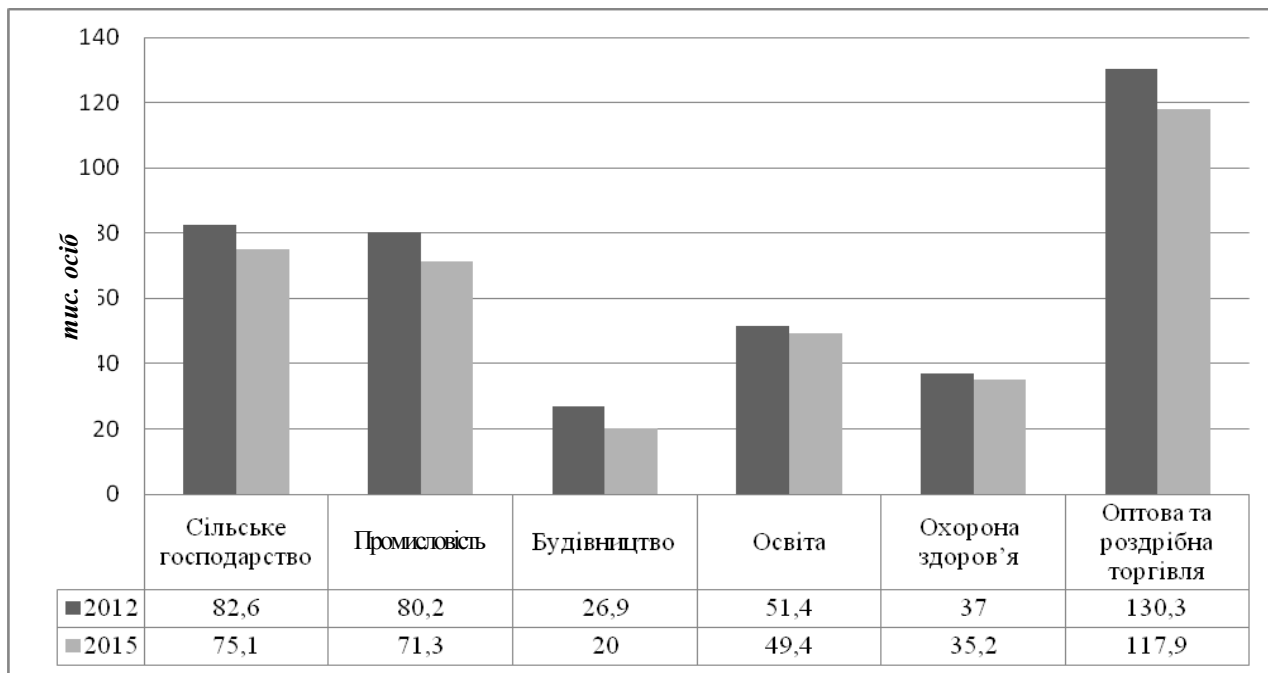

Рис.1. Зайнятість населення за видами економічної діяльності [6; 7]

За основу для порівняння взято показники за 2012 та 2015 рр., щоб проаналізувати найбільш суттєві ознаки зниження частки зайнятості населення. Розкриваючи показники зайнятості населення в сільському господарстві, спостерігаємо досить суттєве зменшення в цьому секторі економіки, порівняно з іншими видами економічної діяльності, на 7,5 тис. осіб, що можна пов'язати зі зменшенням чисельності населення в сільській місцевості. Також значні коливання відбулись у промисловості (зменшення на 8,9 тис. осіб за три роки). Незначні зміни засвідчує показник освітньої сфери, будівництва та охорони здоров'я.

Аналіз динаміки середньомісячної заробітної плати у 2010–2015 рр. за видами економічної діяльності в Житомирській області свідчить про зростання заробітної плати (рис. 2).

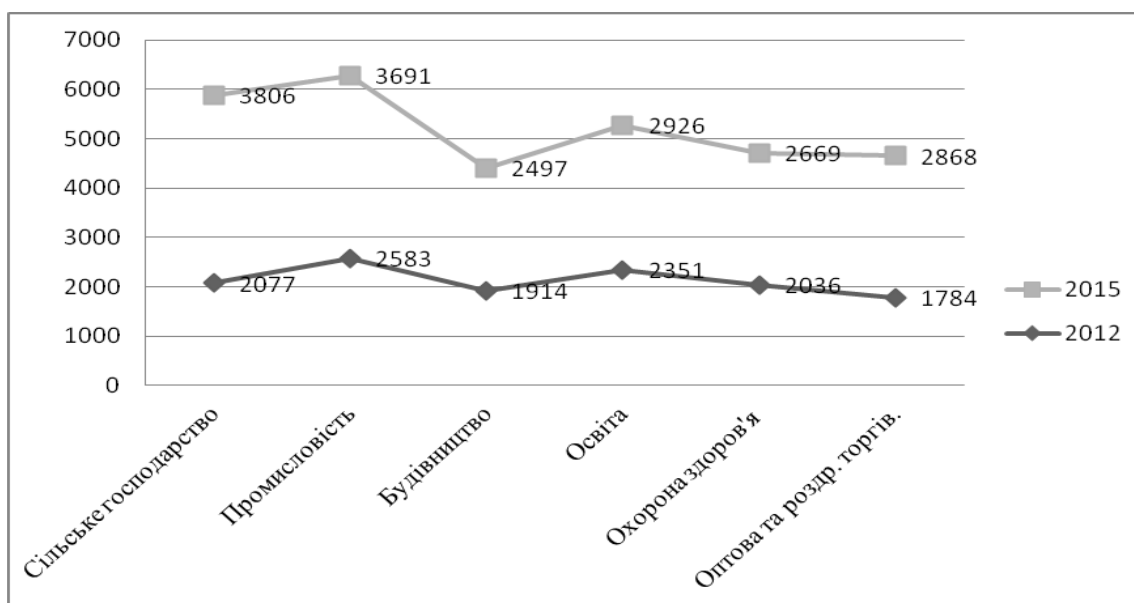

Рис. 2. Динаміка середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності у 2012 та 2015 рр. [6; 7]

Вплив соціально-економічного фактора через аналіз рівня зайнятості населення за місцем проживання дає змогу найбільш ґрунтовно схарактеризувати тенденції, які становлять основу для формування чисельного середнього класу на цій території. На сьогодні, незважаючи на позитивні зрушення в економіці України, рівень конкурентоспроможності в системі координат світового господарства залишається досить низьким і сформуванню середнього класу в межах певної територіальної одиниці можливо за допомогою регіональної політики. Лише окремі галузі за певними напрямками економічної діяльності в досліджуваному регіоні займають провідні позиції.

На зайнятість населення в сільській місцевості впливає низка складних і неоднозначних факторів – загальна чисельність економічно активного населення, забезпеченість підприємств, що зосереджені в селах, землею, сировиною та матеріально-технічними ресурсами, підприємницька активність сільських жителів і ступінь розвитку підприємницького середовища, розвиненість виробничої й соціальної інфраструктури та інші чинники [5, с. 55].

Доцільно розкрити наукову позицію Н. М. Куцмус: соціально-економічний розвиток села потрібно розглядати як процес переходу сільських соціальних явищ (зайнятість, демографічна ситуація, спосіб життя, житлово-побутові умови, потреби населення тощо) на якісно новий рівень завдяки зростанню економічних чинників [4, с. 14]. Потрібно зазначити, що реформування сільських територій повинно ґрунтуватися на покращенні умов для гарантування добробуту населення як основної мети соціально-економічного розвитку цих територій. Ураховуючи думку науковців, можна сказати, що соціально-економічний розвиток сільських територій є досить складним процесом, який відбивається через економічний складник у суспільстві, тому сільські поселення потребують великої уваги з боку суспільства та держави.

Варто зазначити, що основи для формування середнього класу закладаються під час розробки програм на державному й регіональному рівні під час здійснення державою в особі уповноважених на це органів щодо створення сприятливих умов для середнього класу в регіоні. Більшість учених дотримується позиції, що стабілізація українського суспільства можлива лише з виникненням, інституціалізацією та повноцінним функціонуванням у соціальному просторі середнього класу. Організаційними цілями, які має на меті управління на місцях, що повинно враховувати механізми та напрями формування місцевого самоврядування з позиції *результативності* й територіальної організації влади, що обґрунтовується створенням повноцінного середовища для громадян у межах територіальних одиниць, надання високоякісних і публічних послуг, які повинні бути доступними, а також становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян у всіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад для повноцінного формування середнього класу. Ураховуючи думку науковців, можна сказати, що середній клас – це досить складна категорія, що потребує злагоджених дій та уваги з боку як суспільства, так і держави. Середній клас – результат зусиль держави, тому позитивні тенденції в соціальній стратифікації суспільства, пов'язані з його зростанням, вважають достовірним індикатором ефективності реформування національної економіки.

Отже, для формування середнього класу на рівні регіону повинні бути розроблені норми, які спрямовані на реформування місцевого самоврядування, та розробляються науково-практичні рекомендації щодо визначення основ і завдань для запровадження цілей, спрямованих на формування середнього класу в межах території нашої країни для досягнення найбільш значущих результатів управління територіальною одиницею.

З огляду на проведені дослідження, ураховуючи наукові трактування та аналіз статистичних даних, доцільно виділити такі особливості регіональної політики в питанні основ для формування середнього класу: розробити певну модель умов, спрямовану на демократизацію організації в суспільстві та передачу управлінських функцій на місця; на розширення повноважень органів місцевого самоврядування й органів виконавчої влади місцевого значення за напрямом забезпечення суспільних благ населення в межах територіальної одиниці. Запропонований підхід сприятиме розвитку регіональної політики в питанні соціально-економічного розвитку території як основи для формування середнього класу. Отже, за допомогою обґрунтованих дій, спрямованих на поступовий процес удосконалення регіональної політики, можливо досягти ефекту в процесі врахування всіх соціально-економічних особливостей території загалом та демографічного складника зокрема.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Констатуємо, що формування середнього класу залежить від стану економіки та соціально-економічних показників як у межах територіальної одиниці, так і в країні загалом. Визначальним у формуванні механізмів та реалізації інструментів регіональної політики, які повинні бути спрямовані на зменшення соціально-економічної нерівності в регіоні, є передбачення також економічного компонента. На думку О. Л. Закотнюк і Ю. М. Попової, державна політика обов'язково включає заходи та проекти з нівелювання наслідків міжтериторіальної нерівності, викликані відмінностями в рівні якості життя й відтворення регіонального соціуму під впливом економічних, соціальних і культурних чинників [3, с. 4]. За допомогою результативного запровадження комплексного підходу до розподілу повноважень між органами державної влади в межах території країни можливо встановити високий рівень самостійної спрямованості діяльності суб'єктів на місцях, що дасть змогу реалізовувати регіональну політику, урахувавши проблематику території. Потрібно зазначити, що державна політика сьогодні, що має бути спрямована на регіональний розвиток території, є досить складним явищем, а тому науковці зосереджуються на пошуку теоретико-методологічних засад в умовах переходу до децентралізації державного управління. Середній клас відображає умови розвитку населення в межах конкретної територіальної суспільної системи, а вивчення всіх процесів у регіоні має велике значення як теоретичного, так і практичного характеру. Процес формування середнього класу повинен враховувати наукові розробки в цій сфері, які б могли бути в подальшому розглянуті на державному рівні та запроваджені в законодавство, зважаючи на специфіку території.

Джерела та література

1. Вітковська К. Оцінка диференціації регіонів України за рівнем життя / К. Вітковська // Науковий вісник ОНЕУ. – Одеса : ОНЕУ, 2015. – № 3 (223). – С. 28–41.
2. Головне управління статистики Житомирської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/>.
3. Закотнюк О. Л. Вплив між територіальних економічних нерівностей на відтворення регіонального соціуму : монографія / О. Л. Закотнюк, Ю. М. Попова. – Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. – 270 с.
4. Куцмус Н. М. Соціально-економічний розвиток села в умовах європейського вибору : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03-економіка та управління національним господарством / Н. М. Куцмус. – Київ : ДУІЕП НАН України, 2008. – 20 с.
5. Руснак А. В. Напрями удосконалення управління зайнятстю на селі / А. В. Руснак // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2012. – № 4. – С. 54–56.
6. Статистичний щорічник Житомирської області за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/>
7. Статистичний щорічник Житомирської області за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/>
8. Цісецький О. Є. Трансформація структури зайнятості населення регіону в умовах економічних перетворень (на прикладі Хмельницької області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01 / О. Є. Цісецький ; НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. – Київ : Вид-во Ради по вивч. продукт. сил України, 2003. – 20 с.

Перегуда Юлія. Формирование среднего класса в контексте социально-экономических процессов (на примере Житомирской области). В современных условиях возрастает необходимость определения предпосылок для формирования среднего класса и разработки эффективной региональной политики. Целью статьи является исследование основ для формирования среднего класса в контексте социально-экономических процессов в Житомирской области. Исследование среднего класса с позиций общественной географии как пространственно-обусловленного явления требует формулировки методологических положений. Констатировано, что основы для формирования среднего класса закладываются при разработке программ на государственном и региональном уровне по созданию благоприятных условий для населения в регионе.

Ключевые слова: средний класс, региональный анализ, социально-экономическое неравенство, региональная политика.

Pereguda Julia. Formation of the Middle Class in the Context of Socio-Economic Processes (by the example of the Zhytomyr region). In the modern conditions there is an increased need to determine the prerequisites for the formation of the middle class and to develop an effective regional policy. The goal of the research paper is studying the basis for the formation of the middle class in the context of socio-economic processes in the Zhytomyr region. The research objectives involve characterization of the indicators of available population size and employment in urban and

rural areas; and establishing guidelines for the formation of the middle class in the region in terms of the modern development. It is stated that the basis for the formation of the middle class is laid when developing programs at the national and the regional level as to the creation of favourable conditions for the population in the region.

Key words: middle class, regional analysis, social and economic inequality, regional policy.

Стаття надійшла до редколегії
16.11.2016 р.

УДК 911.3: [338.45:636] (477.82)

Надія Усвич,
Наталія Коцан

Особливості розвитку тваринництва у Волинській області

Розкрито сучасну галузеву структуру тваринництва Волинської області. Проаналізовано розвиток головних галузей в області. Розглянуто динаміку чисельності м'ясного поголів'я великої рогатої худоби та корів, свиней, птиці в сільськогосподарських підприємствах за останні роки, уміщено відповідні рисунки й таблицю. Подано розміщення найбільших, найперспективніших і найпотужніших підприємств основних галузей тваринництва: скотарства, свинарства, птахівництва. Виділено галузь тваринництва, яка найкраще розвинена у Волинській області. Висвітлено питання проблемних галузей тваринництва, яким в аграрній політиці області приділено недостатньо уваги: вівчарству, бджільництву та ставковому рибицтву.

Ключові слова: тваринництво, свинарство, сільське господарство, галузь, підприємство, особисті селянські господарства, поголів'я, Волинська область.

Постановка наукової проблеми та її значення. У системі національної економіки однією з найважливіших багатогалузевих і територіально поширених галузей є сільське господарство. Сучасне сільське господарство взаємодіє з іншими галузями економіки, у результаті чого розвиваються його міжгалузеві зв'язки, устанавлюються міжгалузеві пропорції. Від стану й темпів розвитку сільського господарства багато в чому залежать основні народногосподарські пропорції та зростання економіки області.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання сутності й дослідження чинників розміщення, розвитку територіальної організації сільського господарства України, а зокрема тваринництва, привертала увагу багатьох учених, таких як М. Д. Заячук, В. Г. Андрійчук, М. Д. Пістун, В. О. Гуцал, Н. І. Провотар та ін. Зокрема, П. В. Луцишин, Н. П. Луцишин, Д. Клімонт, Я. С. Сосницька, В. І. Павлов, В. М. Заремба, Л. В. Савош, В. С. Корчун займалися вивченням розвитку тваринництва на Волині в другій половині ХХ–ХХІ ст.

Формулювання мети й завдань статті. Однією з головних галузей сільського господарства України й, зокрема, Волинської області, є тваринництво. Галузь тваринництва забезпечує населення продуктами харчування й виробляє сировину для багатьох галузей народного господарства. З огляду на це вивчення структури й тенденцій розвитку тваринництва є дуже важливою та актуальною темою дослідження сьогодення.

Мета статті – вивчення галузевої структури й сучасного стану розвитку тваринництва Волинської області, **завдання** – проаналізувати розвиток тваринництва у Волинській області та розкрити його сучасну галузеву структуру, розглянути динаміку чисельності м'ясного поголів'я великої рогатої худоби й корів, свиней, птиці в сільськогосподарських підприємствах за останні роки. Виділити найкраще розвинену галузь тваринництва у Волинській області.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Тваринництво – це комплекс взаємопов'язаних галузей сільського господарства, на розміщення яких впливають природні умови, ресурси кормовиробництва та, передусім, природні кормові угіддя. Унаслідок тісних зв'язків з іншими аграрними галузями воно посилює комплексність сільського